

Csángó Tükör

Moldvai Magyar Kulturális folyóirat

Kiadja a Lakatos Demeter Csángómagyar Kulturális Egyesület

XV. évf. 49. szám

Ára: 400, Ft.

03/2018

Petrás Mária: A Szent Család

Tartalom

Hangoló.....	2
Recenzió.....	4
Ismertető.....	6
Gyimes varázsa.....	11
Vers.....	13
Turizmus.....	15
Krónika.....	17
Irodalom.....	27

Impresszum:

Főszerkesztő: Tampu (Compoly)Stelian
Szerkesztőbizottság: Bogdán Tibor, Tampu Ferenc, Tampu Krisztián, Kóka Rozália, Trunki Péter
Munkatársaink: Ámbrahám Judit, Iancu Laura, Diósi Felicia
Lektorálta: Káposztás János Attila
Tördelőszerkesztő: T. (Compoly)Stelian

*Kiadja a Lakatos Demeter Csángómagyar
 Kulturális Egyesület
 Elérhetőségünk:
 lakatos.demeter@gmail.com
 Tel: 0036304484754*

Folyóiratunk megjelenik

Nemzeti Kulturális Alap

támogatásával.

XV. évf. 49. szám

2018.03.

CE/28567-2/2012

A család

Az emberiség történelmének e szent pillanatában azt a szót, hogy *család*, nagyon nehéz leírni, gondolkodni, beszélgetni róla, legalábbis a világ azon részében, ahol mi európaiak élünk. A szó szent minden tekintetben.

Először is: Isten úgy teremtette meg az emberiséget, hogy legyen férfi és nő s e kettő lény közös utóda a gyermek, amely három pillér alkotja a családot. Így lesz apa, anya, gyermek egy család. Nos, ez az emberiség történelmén át mindig is evidens és egyértelmű, senkitől nem megkérdőjelezendő alapigazság volt. Minden népcsoport ezt a modellt követte fennmaradásának egyetlen útjaként, s csak akkor éleződtek ki a deviáns divatok, amikor az ember már-már istennek képzelte magát. Ilyen korszaka volt a Görög embereknek, amikor a „túlzott filozófiai gondolkodásuk” folytán és a jólét következtében felbukkannak az azonos nemű emberek együttélése.

Másodszor: Isten (értem alatta a keresztények által nevezett Istent) maga is egy családot alkot. Benne van a lényében minden attributum, ami ahhoz kell, hogy család legyen. Mint ahogyan nem tudjuk megérteni a Szent Háromságot sem, úgy nem tudjuk megérteni Isten Abszolút lényegét sem. Benne minden megvan, ami a tökéletességhez kell, hiszen maga a Tökéletesség. (Aquainai Szent Tamás). Amikor azt gondolnánk, hogy Isten egy magányos szakállas öreg úr, aki csak felülről nézegeti a földön küszködő élőlényeket, akkor nagyot tévedünk. Maga a minden, az apa, az anya és a gyermek - azaz a család.

Kicsiny emberi értelmünk segítségére illusztrálta számunkra a család lényegét úgy, hogy az emberiség történelmének egyik pillanatában elküldte fiát, s ha van fia, akkor annak kell legyen anyja is - szerintem azt nevezzük Szentléleknek, de hogy ezt is megértsük Márián keresztül meg is személyisítette nekünk. Harmadszor: Amikor Isten fia a földön járt, hátrahagyott egy parancsot. A parancs lényege a szeretet. S a szeretet nem más, mint teljes odaadás, felességemért, férjemért,

gyermekeimért.

Én egy hét gyermekes családban nőttem fel, édesapám kilencen voltak testvérek, édesanyámék öten voltak, de csak mert két kistestvérük kiskorban meghaltak. Ez gyakori volt az akkori moldvai magyarok körében. Ritkán lehetett találkozni egy vagy két gyermekes családdal, mert ahogy Petrás Mária fogalmazott, a moldvai magyar családoknak a gazdagság a gyermekek létszáma jelentette, akiknek kevés gyermeke volt, az gyermekáldásban szegény volt. És ahogy tovább fogalmaz, annak ellenére, hogy sok gyermekük volt nem szenvedtek semmiben sem hiányt. Mindenért keményen megdolgoztak, de nem panaszkodtak, hanem hittel a szívükben tették a dolgukat.

Ma, a huszonegyedik század Európája teljesen kivetkőzött önmagából. A család gyakorlatilag már nem érték, az egyedek silány egoizmusa hatja át a társadalmak többségét, a szeretet hiánya, a magam kényelemes élete nevű gondolatvilág annyira áthatja a mai generációk sokaságát, hogy szinte fáj.

Az elköteleződés, a családok egybemaradása jelentené egy egészséges társadalom, nép, nemzet gerincét, a csonka családokban felnőtt emberek nagy többsége maga is csonka családban fog élni, mert ez volt számára a minta. Az anya, az apa és a gyermek együttléte Isteni lét, ami azt jelenti, hogy benne van minden, ami kell az élethez. Benne vannak az örömök, a küzdelmek, a fájdalomok, a bánatok és benne van a boldogság.

A moldvai magyarság gyermekvállalási kedve mára sajnos megcsappant, mert a nyugati eszmék már ott is teret hódítottak, ma már egy, jó esetben két gyermek születik, ha egyáltalán házasságra mernek lépni Isten színe előtt. A vadházasságok, az élettársi viszonyok ma már elfogadott és tolerált jelenségek, nem így volt ez néhány évtizeddel ezelőtt.

A moldvai családok bátor gyermekvállalási szeretete érte el azt, hogy ma is vannak még magyarok a Kárpátok keleti lejtőjén, a Szeret folyó mentén, de a jelen ismerete igen szomorú jövőképet sejtet.

Tampu Stelian

LEZSÁK SÁNDOR:

Pusztinai kismagyar

Pusztinai kismagyar

Arany Jánost olvasott.

Kérdi apja, nagymagyar,

tudod-e most hol vagyok?

Felel fia, kismagyar,

aki eddig hallgatott.

Angolföldön, képernyőn,

eszed azt a hot-dogot,

gyere haza mielőbb,

akkor leszünk boldogok.

Pusztinai kismagyar

Arany Jánost olvasott.

Kéri apja, nagymagyar,

olvass néhány mondatot!

Hadd lássam a szkájpon át,

Hogy halad a magyarod!

Pusztinai kismagyar

Családi kört szótagolt.

Hallja apja, nagymagyar:

Várjál még két hónapot!

CSOMA GERGELY:

A megkötött idő

**Varázslások, ráolvasások, rontások, archaikus imák és népmesék
Moldvából**

Fekete Sas Kiadó. Bp. 2016. 679 old.

Amikor 1976 júliusában Kóka Rozáliával összehívtuk az érdi Művelődési Otthonba az akkor már szép számmal Moldvába járó fiatalokat, s arra biztattam őket, hogy amit gyűjtenek – tárgyat, szöveget, fotót –, ne kótyavetyéljék el, hanem hasznosítsák a tudomány számára, éppen ilyen művek megszületésének lehetőségére gondoltam, mint amit éppen a rákövetkező esztendőben első moldvai útjára induló Csoma Gergely most, négy évtized múltán tett le a néprajztudomány asztalára. Mert a Budakeszin élő Csoma Gergely fotó- és szobrászművész több mint negyven esztendeje járja fényképezőgéppel, magnetofonjával, valamint szívével és lelkével, a moldvai csángó vidéket, s ha nem is „néprajzi megközelítéssel” kereste fel a falvakat, „még láthatta a régi Moldvát”. Ami persze relatív dolog, hiszen már Lükő Gábor és Domokos Pál Péter sem látta *azt* a Moldvát, amit Petrás Incze vagy éppen Zöld Péter láthatott, de kétségtelen, hogy a változások csak az utóbbi fél évszázadban gyorsultak fel, s a hagyományos értékek utolsó töredékei napjainkban vesznek el végképp. Ha csak nem rögzítik magnóra, nem kapják lencsevégre olyan kiváló emberek, mint Csoma Gergely. Pedig ebben a misekönyv méretű könyvben közreadott – mint maga nevezi – „szöveghalmaz” negyvenesztendős moldvai gyűjtésének csak mintegy felét jelenti, mégis meggyőzően egészíti ki a szerző értékes fényképeit és tematikus gyűjtéseit tartalmazó köteteit. (1)

A kötet méreteire jellemző, hogy összesen 30 település 300 „adatközlőjének” anyaga van benne, ebből 5 úgynevezett „északi csángó”, 7 „déli csángó”-nak mondott és 18 a székelyes csángóként ismert hely. Egyet lehet érteni a szerzővel az anyag csoportosítása tekintetében, mely szerint „déli csángók” és a „székelyes csángók” anyagát összeszevonva közli, hiszen e falvak népe a XX. század során a valóságban is meglehetősen

összekeveredett. Csoma Gergely rendkívül gondosan adatolta a tétéleit, így utólag könnyen szét lehet választani településenként, személyenként, vagy akár korcsoportonként, ha valaki – remélhetően – az anyag feldolgozására vállalkozna. Csoma Gergely ugyanis példamutató önmegtartóztatással megállta, hogy – mint írja – „nem néprajzi megközelítéssel” bánt összegyűjtött anyagával, hanem a pontos dokumentálás igényével: amit gondosan lejegyezve, adatolva, nem csekély áldozattal megjelentetve kínál a tudomány számára. Nem próbálkozott különféle bizonytalan elméletek gyártásával, nem kockáztat kétes föltevéseket, még csak a moldvai csángók magyarságának nyilvánvalóságának bizonygatásával sem fecserli fölöslegesen az energiáit, hanem azon az úton halad, ami az amatőr néprajzgyűjtő számára leginkább járható és kívánatos: *gyűjt és közöl*.

A moldvai magyar falvakat fényképezőgéppel sorra járó Csoma Gergely nem a kuriózumokat, a szegénység, az elmaradottság látványos jelenségeit vadászta. Mint maga írja: „nem viselkedtem hiéna-fotósként, aki gátlástalanul betör az életükbe, hanem hagyományos népi műveltségünk Kárpátokon túlra rekedt jelenségeit, értékeit igyekezett lencsevégre kapni. Hasonlóképpen csángómagyar barátait magnetofonnal fölkereső Csoma Gergely is úgy beszéltette őket, hogy rájuk hagyta: öntsék ki a szívüket, meséljék sorsukat, fájalmukat, öntsék szavakba hiedelmeiket, gondolataikat, tudásukat. Ennek a módszernek megvan az előnye, hogy a kérdező nem befolyásolja az „adatközlőt”, s olyan témák, megközelítések és hangulatok is felszínre kerülnek, amik a kérdezőnek talán eszébe se jutnának, de ugyanakkor az a veszély is benne van, hogy fontos témák fölött elsiklik a szó, lényeges kérdések megválaszolatlanok maradnak. Ezt azonban – a várható haszon érdekében –

vállalni kell, legfőljebb a beszélgetés irányításával lehet szűkíteni az üresjáratokat. Szédületesen gazdag ismeretanyagot gyűjtött és tár elének Csoma Gergely. Földrajzilag, két csoportra választotta a szövegeket, az úgynevezett „északi csángó” falvakéra, és „a többire”, amiket összefoglalóan „Bákó, Aknavásár és Ónfalva körüli” csángó falvakként mutat be. Ezzel a megoszlással lehet vitatkozni, de nem érdemes, hiszen nem épít rá semmiféle szintézist vagy következtetést, s a pontos adatolások révén mindenki úgy csoportosíthatja a szövegeket, ahogyan akarja. A csoportokon belül a következő tematikus „alcsoportok” ismerhetők fel. A közösségek, vagy inkább a települések keletkezésének „*mesék homályába vesző*” múltja, *eredettörténete*, ami meggondolkodtató hangulati kapcsolódással simul az emberek *születéséhez, a csecsemőkorhoz kapcsolódó hiedelmekhez, népszokásokhoz*. S mivel az ember élete során gyermekként a legkiszolgáltatottabb a *különböző nyavalyákat okozó erőknek* (vírus, bacilus, veleszületett kórság, rontás stb.), ezekről s az ellenük való védekezésről szól a következő szövegcsoport. Majd következnek a legalább ennyi bajjal járó életszakaszt fenyegető *szellemi örömök és bajok*, el egészen a *menyegzőig* s a *nemi életig*. Ezen főként egyéni szempontból jelentős témakörök után jönnek a közösségi életet szabályozó *egyházi ünnepek*, valamint a „pogány gyökerű”-nek mondható *jeles napok*, amik a moldvai magyarság életében a lehető legszorosabban fonódnak össze, majd ebből az érzelmi állapotból szinte magától nő ki a *világképpel* foglalkozó hagyományos ismeretanyag, amitől nem idegen az olykor *babonáságnak* is tekinthető jelenségek sora. Ez a logikusnak tűnő szerkezet természetesen ki-kibicsaklik a szerző által sem túl következetesen lefektetett sínrendszerről, bár talán a sors kegyetlen iróniája terelte egymás mellé a *Magyartalanítás* és a *Temetési szokások* fejezeteket, s talán az sem véletlen, legfőljebb isteni sugallat eredménye lehet, hogy mindkét csángó csoport anyagát bemutató rész az *Archaikus imák* fejezettel zárul. A könyvben megtaláljuk a példamu-

tató módon minden szövegrészhez kapcsolt 30 *lelőhely* listáját, a gyűjtés *dátumát*, a forrás *nevét* és *születési időpontját*; a könyv végén pedig a 318 „adatközlő” *településenkénti* összesítését, aztán a gyűjtésben szereplő *falvak jegyzékét*, valamint az *Ajánlott könyvek* kurta felsorolását.

Ha vázlatosan is, de talán sikerült érzeltetnem, hogy milyen hatalmas aranybánya van ebben a könyvben, amit Csoma Gergely letett a magyar néprajztudomány asztalára. Lenyűgöző mind súlyát, mind tudományos hasznát tekintve. Végezetül el kell tünődnünk azon, hogy ha már nem akadt olyan intézmény, alapítvány, vagy az ügy jelentőségét felismerő mecénás, aki érdemben és anyagilag támogatta volna a szerző négy évtizedes gyűjtőmunkáját, mennyivel gazdagabb formában tálalhatta volna páratlanul értékes anyagát, ha a kiadás során kapott volna olyan támogatást, aminek eredményeként célszerű és a szöveg mellé rendelt képekkel, szakszerűen elkészített tárgymutatóval, és teljes – arra érdemes – anyagára kiterjedően jelenhetett volna meg, akár 3-4 kötetben.

A tálalás szegényessége azonban semmit sem von le a felkínált étkek értékéből, ízéből és zamatából. Legfőljebb azt sajnálhatjuk, hogy az anyag tudományos feldolgozása a távoli, ködös jövőbe tolódik. Mégis reméljük, hogy nem az a sors vár rá, mint a Moldvai csángó nyelvjárás hatalmas apparátussal összehordott atlaszának anyagára, aminek mindmáig csak alkalmilag, egy-egy kiragadott téma erejéig történt kísérlet a feldolgozására. De ez már nem Csoma Gergely feladata lesz, hiszen ő moldvai „tanárként, szobrászként”, s tegyük hozzá: fotóművészként, csángó barátaiban a lelket tartó látogatóként, s moldvai magyarok sorának témáját napirenden tartó előadóként, ezzel az impozáns kötetrel – megtette a magát.

(1) *Moldvai csángó magyarok*. Domokos Pál Péter utószavával. Corvina. Bp. 1988.; *A moldvai csángó magyarok szerelmi varázslása*. Veszprém-Debrecen 1997.; *Varázslások és gyógyítások a moldvai csángómagyaroknál*. Kráter. Pomáz. 2000; *Elvesztett szavak. A moldvai magyarság írott nyelvémlékei*. Etnofon. Bp. 2004.; *Megtalált szavak. Tanárként Moldvában*. Agroinform. Bp. 2005.; *Az elhagyott idő. 33 év a moldvai csángók között*. Székelykönyv Kft. Bp. 2009.

Halász Péter

IANCU LAURA:

Peremlében

Tanulmányok a moldvai magyarok vallásosságáról.

Kisebbségkutatás Könyvek. Lucidus Kiadó. Bp. 2017. 237 old.

A „vallásosság”, a vallási élet a moldvai magyarság legkutatottabb területének számít, még ha tudjuk is, hogy az erre vonatkozó irodalom tömege a témának nem csak a színét, hanem a visszáját is megmutatja. Mindezek ismeretében is rendkívül tanulságos, hogy Iancu Laura mennyi új adatot, mennyi új gondolatot közöl ebben a tanulmánykötetben. Mint aki a korábbiaknál mélyebbre ás, mélyebbre nyúl s közelebb kerül a dolgok lényegéhez.

Kilenc tanulmányt találunk a Peremlében című kötetben, nyolc a moldvai magyarok vallásosságának lényegi kérdéseivel foglalkozik, egy – a Szent Brigitta-imákról szóló – távolabbról. A könyv címe rendkívül találó és többértelmű. Hiszen a moldvai katolikusok nem csak földrajzilag élnek a magyar nyelvterület és az európai római katolikus kultúra *peremén*, de létezésük is bizonytalan, hiszen most darálják be őket „a román katolikuság”-ba, mégpedig nem éppen kíméletes módszerekkel. Egzisztenciájuk és identitásuk tehát a lét és a nemlét *peremén* ingadozik, s lelki küzdelmeikhez csak öröklött hitüktől kapnak segítséget, egyházuktól azonban nem. Ezt az ilyen leegyszerűsítésben is hallatlanul bonyolult állapotot igyekszik bemutatni, megvilágítani és lehetőség szerint kibogozni a tanulmányok szerzője. Vállalkozásának sikeréhez egyetlen körülmény ad reményt, mégpedig az, ami egyben meg is nehezíti munkáját. Iancu Laura ugyanis egyrészt maga is közülük való római katolikus magyar, másrészt a téma diplomákkal és doktorátussal felvértezett tudományos kutatója. Ám ez a körülmény talán inkább nehezíti a munkáját, hiszen az igazság és hazugság *peremén* haladva, újabban „korrektség”-nek csapdák tömegét kell elkerülnie.

A kötet első négy tanulmánya *A moldvai katolikus népi vallásosság történeti háttére*

összefoglaló címet viseli. Hangsúlyt kapnak benne a középkorias vallásosság még fölismerhető elemei, s az a szégyenletes állapot, hogy a jászvásári egyházmegye papjainak, főként a XX. században „komoly harcot kellett vívniuk a magyar híveik körében létező magyar nyelvű népi kultúra ellen, annak érdekében, hogy a háttérbe szorított, majd elnémított magyar nyelvű egyházi hitéletet román nyelvű szertartásokkal pótolja, s hogy az asszimilációs pályára állított, de az idegen teológiai szaknyelvet maradéktalanul nem értő magyar katolikusok valamelyest megismerjék a katolikus egyház román nyelven közvetített tanításait.” Ez a kétszínű, vallási mezbe burkolt politikai folyamat semmi esetre sem mélyítette az elrománosodás különböző fázisaiban lévő moldvai katolikusok vallási elkötelezettségét, s ami napjainkra érvényesül belőle, az elsősorban a „helyi népi kultúra és a népi vallásosság Moldvában tapasztalható szerves egységének” köszönhető. Annak tehát, ami ellen a jászvásári klérus egyre gátlástalanabb harcot vív, aminek részeként az egyházi vezetők „komoly erőfeszítései a helyi néphit, népszokások, azaz a vallásos hagyományok/népi vallásosság visszaszorítására”, ahogy ők mondják „keresztényiesítésére, modernizálására, valamint a nyelvi asszimilációra” törekcszenek.

Iancu Laura nagy súlyt helyez a moldvai katolikus egyház 1818 és 1884 közötti időszakának vizsgálatára. Ennek elején szüntette meg ugyanis a Vatikán a valószínűleg 1622-ben létesített Bákói Püspökséget, és hozta létre a Jászvásári Püspökség megalapításáig létezett Moldvai Vikáriusságot, melynek élén az úgynevezett *apostoli vizitátor* állt. Ezt az átmeneti állapotot tekintti át jórészt újabb források alapján, bemutatva a magyar nyelv és a magyar identi-

tás ellen indított, elsősorban román nemzeti érdekeket szolgáló általános támadás módszereit. A keletkezett zűrzavar oka jórészt az volt, hogy az olasz és lengyel misszionáriusok nagy része nem ismerte hívei nyelvét, sőt voltak olyanok, akik nem tudtak se oláhul, se magyarul. A szerző igyekszik feltárni azokat a tényezőket, amik miatt a hívek és a moldvai római katolikus egyház között nem tudott létrejönni a kívánatos összhang. A miséken például „a hangsúly nem a mise tartalmának és az azon résztvevő hívek magatartásának ismertetésén, hanem a ceremónia ünnepélyességének érzékeltetésén” volt. Ebben az időszakban az általános paphiány miatt részben a főként magyar kántorok végeztek a vallásgyakorlatok nagy részét, miáltal a templomi énekek, a keresztelesek és a bérmálások levezetése gyakran magyarul, vagy magyarul is történt. Hogy a XX. század második feléhez képest mennyivel jobban érvényesült ebben az időben a krisztusi eszmékkel járó tolerancia, azt mutatják a különböző adatok, melyek szerint előfordult, hogy „egy magyarul nem beszélő pap arra kéri magyarul beszélő paptársát, forduljanak közösen a misszió prefektusához, és együtt kérvényezzék a helycserét, hogy a moldovánul nem beszélő katolikusok lelki gondozásáról gondoskodhassanak”. Sőt, a két világháború között még olyan olasz és német papok is szolgáltak a moldvai magyar falvakban, akik nem áttalották megtanulni híveik anyanyelvét, hogy megcselekedhessék azt, amivel Krisztus bízta meg tanítványait: hirdessétek az Igét minden népnek a maga nyelvén! Ilyen és hasonló egyházi jó szándékkal a XX. század második felétől már csak elvétve találkozunk.

A magyar kultúra és identitás elleni általános egyházi támadás kiterjedt a népviseletre, a népszokásokra is, olyannyira, a *kerpának* nevezett hagyományos fejkötő viseletét is tiltották, mégpedig „állami egészségügyi rendelkezésekre” hivatkozva, azzal a nevetséges érveléssel, hogy az alatt tenyésznek a járványt okozó tetvek. Az ilyen és ehhez hasonló zavart állapotok miatt úgy érzem, igaz van a szerzőnek, amikor úgy fogalmaz, hogy „a helyi hagyományok modernizáció-

jára és a magyar nyelvű vallásosság beszüntetésére irányuló kísérlet sikeressége felől semmi kétségünk nem lehet”, azonban „a katolikus közösségek történeti tapasztalatait, világképét hordozó és hagyományozó szokások, valamint a sajátos moldvai katolikus paraszti mentalitás teljes szublimálása nem következett be.” A római katolikus híveket tehát lelkiileg megnyomorították, a teljes identitásvesztést azonban nem sikerült elérniük. A felemás helyzet aztán erősíti azokat a globális folyamatokat, amik „a katolikus egyház térvesztését, a vallási pluralizmus erősödését és az egyháztól való elhatárolódást” okozzák. Mindez nyilvánvalóan csökkentette a római katolikus vallás identitást erősítő szerepét a moldvai magyarság – vagy magyar származású közösség – körében.

Az anyanyelvű vallásgyakorlat hiányában bekövetkező vallási ignorancia (tudatlanság) felszámolására az 1884-ben létrehozott jászvásári római katolikus klérus, a nemzeté válást erőltető román politikai elit kegyeit keresve, elvállalta a moldvai csángómagyarok erőszakos románosítását. A szerző számba veszi azokat a főbb intézkedéseket, amik a román „egyházi nyelv” rangjára emelését célozták, előírván a misszionáriusok részére a „moldovenesc” nyelv elsajátításának kötelezettségét. Fontos információkat olvashatunk a XIX. század utolsó évtizedeinek magyarországi törekvéseiről, amikkel el akarták érni – sikertelenül –, hogy a jászvásári papneveldeben anyanyelvükön is oktathassák az egyházi pályára indult fiatalokat. A XIX–XX. század fordulóján két dekrétum is született, mely szerint az egyházmegye területén „az egyház és vallás nyelve a román”, ami „módosította ugyan a nyelvek presztízsét, de a katolikusok többnyelvűségéből adódó problémákat nem szüntette meg”. A püspökség megalakulása előtti toleránsabb időkre emlékeztet az az 1925-ből való adat, mely szerint a Bákó megyei szinóduson még vitázhattak a magyar nyelv liturgiában való használatáról, annak érdekében, hogy „a hívek maguk is énekelhessenek” (!) a misén. Nehézségeket jelentett azonban a

házasságra készülő fiatalok alapvető hittani ismereteinek nyelvi nehézségekre visszavezethető hiánya, amit „a plébánia gazdaságában végzett meghatározott számú napszám munkával vagy pénzzel váltottak ki”. Hasonló okokra vezethető vissza a moldvai római katolikus közösségekben az egyházi írásbeliség, a katolikus kalendáriumok használatának hiánya.

Külön összefoglaló fejezetet alkot Iancu Laura könyvében az *Egyházas (népi) vallássság* témája, amit a moldvai római katolikus klérus többnyire sajátosan értelmezett. A XIX. század végétől származó adatok szerint egyrészt a prédikációt gyakorlatilag nem tekintették a liturgia kötelező elemének, másrészt „a prédikáció elsősorban, mint az egyházi büntetések kinyilvánításának közege nyert értelmezést”, ami persze nem moldvai sajátosság. Az ellentmondásos moldvai viszonyok közt előfordult, hogy a prédikáció „pusztába kiáltott szó”-ként hangzott el az olasz pap szájából, amit még a románul tudó hívek sem értettek. Ezért aztán „a katolikusok körében a magyar nyelvet (is) használó papokat” különösképpen tisztelték. A moldvai római katolikus papság és a hívek között folyó hidegháború fontos eleme az értékrendjük elleni támadások sorozata, aminek egyik eleme a „csángó” kifejezés degradálása. Egy 2002-ben született püspöki körlevél szerint ugyanis „a csángó kifejezés nem népnév, hanem csúfnév, amitől a katolikus közösség mindig is elhatárolódott.” (Megjegyzendő, hogy sem a barcasági, sem a gyimesi, sem pedig a Déva környéki magyarok nem tartják csúfságnak csángóságukat.) A szerző megállapítja, hogy ezek a főpapi körlevelek döntő szerepet játszottak a magyar közösségek „katolikus közösségé” válásának folyamatában. Minek következtében „a nemzeti/etnikai identitás vallási/katolikus identitássá változott.”

A moldvai magyarok identitásának deformálását szolgáló folyamatban a XX. század utolsó évtizedeitől előkelő helyet kap az 1983-ban Boldoggá avatott *Oláh* vagy *Oláhországi Jeromos* személye, aki a XVI. században, Moldvában született római kato-

likus, tehát nagy valószínűséggel magyar származású volt, de akinek életrajzi adataival a jászvásári római katolikus egyház valóságos zsonglőrmutatványokat folytat, aminek célja semmi esetre sem az ismeretek tisztázása. Iancu Laura lelkiismeretesen megvizsgálta azokat a forrásokat, amiknek összegyűjtéséhez Domokos Pál Péter látott hozzá, még a Boldoggá avatás szertartása idején. Jeremiás életére és tevékenységére vonatkozó adatok rendkívül hiányosak és ellentmondásosak. Nem világos, hogy a nevében szereplő *Vlah* (Oláh) szó népnév, vagy földrajzi elnevezés (*da Vallachia*). A magyar nyelvű forrásokban, közleményekben az *Oláhországi Jeremiás*, valamint az *Oláh Boldog Jeremiás* használatos. A kötet szerzője mindenesetre nyitva hagyja a laikus barát származásának kérdését. A téma feldolgozójának helyzetét rendkívül nehezíti az a körülmény, hogy a román nyelvű életrajzi leírások nélkülözik a bibliográfiai hivatkozásokat. Már születési helyét illetően is számos adat ismert, ezek mindegyike Moldvában található, tehát az „oláhországi” jelző, ami Havasalföld történeti elnevezése volt, legalábbis kérdéseket vet föl. Hasonlóan tisztázatlan Jeromos 1574. vagy 1575. évi Itáliába utazásának iránya: van aki Onyesten, más Gyimesen keresztül utaztatja. Jeromos – aki akkor még János volt – béralkozásának időpontja is bizonytalan, ezért Iorga a katolikusságát is kétségbe vonta, de az valószínű, hogy „egyházi rend szentségében nem részesült, az életrajzok egyszerű, írástudatlan, teológiában járatlan szerzetesnek” mutatják be, „aki több mint negyven esztendő telt el a kolostor falai között, többnyire betegek ápolásával foglalkozkodva...” Domokos Pál Péter az 1980-es évek elején, beszélgetéseink során gyakran emlegette Jeromosra vonatkozó kutatásainak eredményeit: a Boldoggá avatás jegyzőkönyvei között arra a mondatra bukkant, hogy „*beteg szerzetestársait édesanyjától tanult énekekkel vigasztalta...*” „Istenem – mondogatta Péter bácsi –, ha csak egyetlen sorát följegyezték volna ezeknek az énekeknek, micsoda kincset érnének azok számunkra...!” Jeremiás 1625-ben bekövetkezett halála után a holttestet a nápolyi Szeplőtelen

fogantatás templomában helyezték nyugalomba, ám a koporsónak a XVIII. század során nyoma veszett – más adatok szerint a római Brindisi Szent Lőrinc templomba vitték –, csak 1947-ben került elő a rend központi templomában, majd 1961-ben Rómából Nápolyba, 2008-ban a moldvai Onyestre szállították. Jeromos boldoggá avatásának eseményei meglehetősen körülményesek. Még 1627-ben kezdeményezték az eljárás megindítását, de az újból és újbóli megindulás után ismeretlen okokból többször is megszakadt. Végül II. János Pál pápa 1983-ban avatta boldoggá. A rendelkezésre álló források alapján egyelőre nem világos, hogy ki volt az eljárás kezdeményezője, csak találgathatjuk, hogy mennyi köze lehetett ehhez a Ceaușescu házaspár 1973 májusi, vatikáni látogatásának. II. János Pál utóbb fennmaradt szavai szerint a kezdeményező nem volt más, mint „a keresztény gyökerekkel rendelkező román nép, akinek buzgalmát és hűségét elismerendő avatta boldoggá az első (katolikus) románt.”

Helyesen állapítja meg Iancu Laura, hogy az effajta avatásokat „politikai és egyházi érdekek (is) motiválják”. „Jeremiás boldoggá avatásának egyházpolitikai körülményei a kor egyháztörténetére vonatkozó kutatások és publikációk hiányában nem ismertek” és nagyon hiányoznak. Akárcsak a Jeremiás tiszteletét szabályozó rendeletek, amikről – legalábbis a szerzőnek – nincs tudomása, attribútumait is mostanában szedik össze elsősorban a román nemzetpolitikai jelképek tárházából. Erőteljesen folyik az utóbbi években elkezdődött „Jeremiás-kultusz” szervezése, ami azonban gyakorlatilag a hozzá intézett imák elmondását jelenti. A moldvai katolikus hívek pedig csak Jeremiás holttestének Onyestbe szállítását követően értesültek egyházmegyéjük megtiszteltetéséről. A boldoggá avatás körülményei azonban jórészt ma is ismeretlenek – állapítja meg a szerző –, s „a kérdés behatóbb vizsgálata – az iratok titkosítása miatt – minden bizonnyal sokáig várat még magára.

Figyelemre méltó jelenséget vizsgál Iancu Laura a nem helyi gyökerű, a XIV. századi Svédországban élt Szent Brigitta imájának

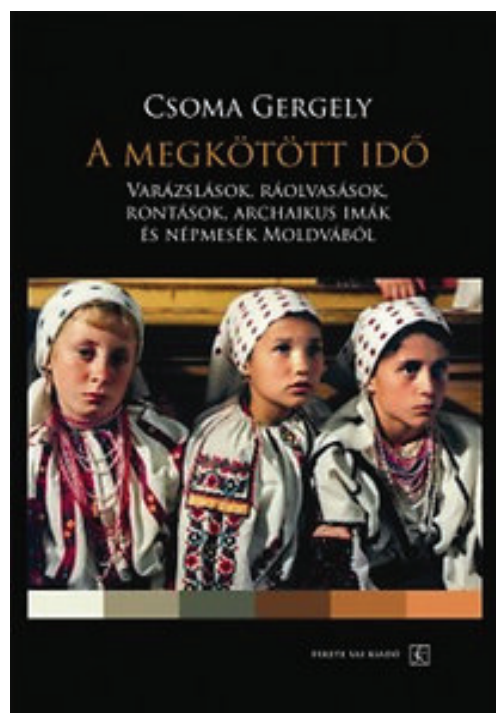
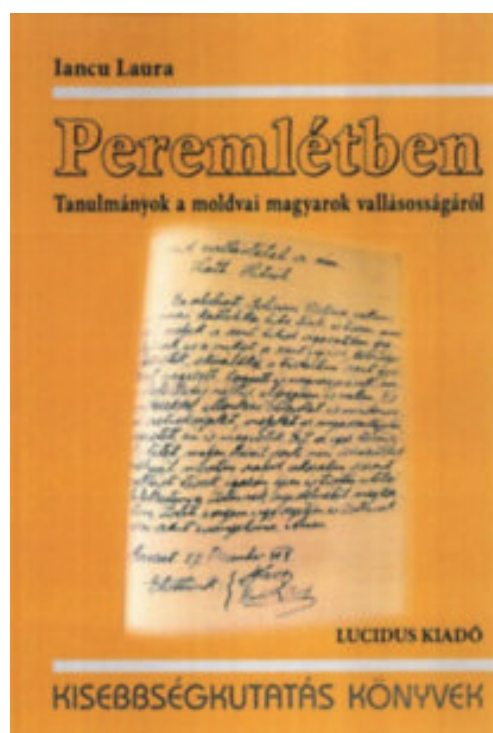
moldvai pályafutásával kapcsolatban, ami voltaképpen annak az ősidők óta meglévő emberi igénynek a kielégítésére szolgál(na), hogy mi vár rá a túlvilágon? A szerző helyszíni gyűjtései során, Magyarfaluban találkozott ennek az imának a népszerűségével, ami a túlvilággal és a túlvilágra került hozzátartozókkal való kapcsolattartás illúziójával magyarázható. Utal Erdélyi Zsuzsanna jelenlegi ismereteink szerint egyetlen, bukovinai Józseffalváról származó asszonytól gyűjtött apokrif Szent Brigitta imájára és szó van egy Kotnárról ismert, XVII. századi Szent Brigitta ereklyéről. A szerző a harmadik ezredforduló tájáról két, szülőfalujából való egyházi ponyvakiadványra utal, amely az abban szereplő imák elmondáskor bűnbocsánatot ígér. Ily módon rokonságban van a klasszikusan népi, archaikus imádságokkal, legalábbis ezeket a szálakat igyekszik felgöngyöltetni.

A kötet két utolsó tanulmánya a moldvai magyarok vallásos identitásának történeti hátterével foglalkozik, azon belül is elsősorban *a vallás és az identitás kapcsolatával*. Rendkívül fontos ez a kérdés és igaza van Iancu Laurának, mikor azt írja, hogy „a moldvai magyarságra irányuló kutatások egyik legbonyolultabb területe a népcsoport identitásához kapcsolódik”, ugyanis az asszimilációs folyamatok történelmi alakulásáról alig vannak információink. Ki is használják ezt azok, akiknek a lelkén szárad a moldvai magyarok identitásának ez a kétségtelen bizonytalansága, mikor a vizek maguk keltette zavarosában halásznak, fennen hangoztatva, hogy a „moldvai katolikus lakosság több mint egy évszázada súlyos identitáskriszisen szenved, mert nincsenek meggyőződve eredetükről, etnikai hovatartozásukról, vagy nyilvánosan nem vállalják a nézetüket.” Persze hogy nem vállalják, mikor egyenruhás és a reverendás felvigyázók emelnek kezét azokra, akik nincsenek „identitáskriszisen”? Mert bezzeg nem voltak „identitáskriszisen” azok a moldvai katolikusok, akik – mint a korábbi tanulmányokból is kitűnt – évszázadok óta könyörögnek, kérik, követelik az anyanyelvű vallásgyakorlatot, akik miatt a jászvásári egyházi

vezetőknek „komoly erőfeszítéseket kellett tenniük a helyi néphit, népszokások, azaz a vallásos hagyományok visszaszorítására (...) valamint a nyelvi asszimilációra.” De nem voltak „identitáskrizisben” azok a szabófalvi magyarok sem, akik következeikkel „és sorozatos lázadásaikkal a *misszionáriusok purgatóriumává* tették azt a vidéket.” És hogyan lennének mára már „identitáskrizisben” amikor papjaik többsége nem értette hívei nyelvét, ők pedig alig értették, amit prédikált, s „az olasz papok minden erejükkel szolgálták az elrománosodást.” Ez a könyv hozzásegít ahhoz, hogy megértsük: azok vetik a moldvai katolikusok szemére a kétségtelenül meglévő identitásválságot, akik lassan két évszázada nyilvánvaló politikájukkal előidéztek ezt az állapotot. De még akkor sem illetném ezzel a pejoratív kifejezéssel a kialakult helyzetet, inkább a könyvben is idézett Pozsony Ferenc megállapítását használnám, miszerint mára „Moldvában egy olyan középkorias identitás él, amelyet inkább etnikai, mint nemzeti öntudatnak lehetne nevezni”.

Iancu Laura szinte lehetetlen feladatra vállalkozott ebben a könyvben, s ezt lehetőség szerint sikerült megoldania. Mindnyájan érezhetjük, ha figyelmesen elolvassuk, milyen nehéz is volt a dolga. Hiszen Laura hívő katolikus ember, aki nyilván nem szívesen ír le egyházáról olyan tényeket, amik annak eltévelyedését, vagy éppen kártékonyágát teszik nyilvánvalóvá. Másrészt saját népe a kárvallott, a védekezésre képtelen, kiszolgáltatott áldozat. Tanulmányait olvasva érezhetjük is küzdelmét, nemegyszer vergődését, hogy mennyire fájhat – nemcsak az, ami fáj –, de az is, hogy meggyőződésére hallgatva és az igazságnak elkötelezve – ki is kell mondania fájdalmának okait.

Halász Péter

Iduka**1. rész**

*Annak idején, amikor még élt az én mes-
terem, Zerkula János, akitől gardonyozni
tanultam, majdnem havonta jártam haza Er-
délybe, és Gyimesbe, zenét, táncot tanulni.
Gyimesben mindig János bácsiéknál szálltam
meg. Nagy barátság fűzött össze minket, ha
együtt voltunk, megszűnt a külvilág. Amikor
csak nem zenélt, mindig viccelődött, vagy
mesélt a régi időkről: neveltünk. Történeteit
éppoly ízesen adta elő, mint zenéjét a
mozsikán(hegedűn). Amikor ő mesélt, min-
denkinek másnak hallgatnia kellett, még a
televíziót, vagy rádiót is „lebeszélte” (0).
Amikor Budapestre jött, ugyancsak nálunk
szállt meg, Kerény Robinál, Budakeszin. A
zenés fellépések után hosszú, néha pirkadatig
tartó történeteit ámulva hallgattuk. Akik ott
voltak, biztos a fülükbe cseng Jani bácsi
hangja, a történet olvasatán. Lejegyzésem
során próbáltam a leghívebben őrizni teker-
vényes előadásmódját és a gyimesi nyelvjá-
rás sajátosan varázslatos stílusát.*

Csikátnak vót egy tizenkét éves leánkája, s meghalt. Gábor Samu vót a tökéletes neve ennek a cigánynak, csak úgy becézték, hogy Csikát, s a felesége: Berta, de szép asszon vót, kékszemű, s szóke cigánné.

Egy este szépen lefekszünk a családdal, Gyurika akkor még két éves vót, de menj el onnan, hogy Zerkula kezét tett vóna Reginára, közből vót a kölyök!

Há eccer valaki kopogtat:

- Ki az?

- Én vagyok, Gábor Samu- restás cigány vót, ott laktak Hidegség szádába, ahol az átjáró van, azon fejjel, a mély víz mellett- adjon Isten jóestét, kicsi Gömbő Janika!- de amikor béjött lekapta a sapkáját, bé a hónya alá.

- Adjon Isten, Samu bácsi, mit tetszik keresni?

- Jöttem hézád. Ott vannak Bucsi komáék, Antal Emre komáék, ott vannak sokan ezek a keresztapjik, keresztanyjik Idukámnak, ott

van Pulika Jánoska, Pulika Péter, Pulika Mihályka, mind ezek a drága ügyes emberek ott vannak (de nem vótak ott, reggel az előleget elvették, de nem mentek el!), mind téged várnak, amennyit kérsz gyere, me't megfizetem!

Há,... gondolkoztam. Regina úgy csipett ingemet, hogy „nehogy menjek, s nehogy menjek!”, mondom:

- Samu bácsi, engedje meg, ötözsek fel!- de én olyan bolond kölyök vótam, hittem, amit mondott, huszonhárom éves lehettem ekkor.

Bészököm túlfelől a házba, s a borkánba vót tetűpor, belényúlok, s békenem a lábszáramot, s „adjon Isten jónapot, gineszgánesz”, hézám a tetű nem jó közel. Én tudtam tisztán, ezeknek tetűjük van!

Olyan házba laktak, hogy le van körülbelül egy méter mélyre ásva, három- négy lépcsőn le kell menni, padlás (1) nincs, körbe hagytak egy olyan ágy-szerüséget, s a füttő, s oda le. De az télbe nem es fázik!

Há, mikor én béléptem! Szinte kiokádtam a belemet, de visszakaptam, s "hh", egy nagyot sóhajtottam, s esmen egy nagyot, há eccer lenyeltem, mikor fél órája vót, vagy kettő, s mikor én kiléptem, s visszajöttem, annyi vót, mintha ebbe a szobába laktam vóna, a szervezet úgy átvette a szagot.

Bélépek, s há sehol senki! Se muzsikus, senki, csak egyedül: Zerkula! Egy nyújtópad vót csinálva, s a leánka arra fel téve, olyan tíz-tizenkét esztendősen lehetett, egy ilyen jó hosszú leánka. Nekem csak annyi hely vót, ahogy így ülök, ezen a széken, - de magos szék vót az!-, a lábam alá tettek egy 30- 40 literes kandért, erre felé fal vót, s a nyújtópad ahol vót, itt vót előttem.

- Tedd rá, Janika!- mozsikálni kezdek, s azt mondja Gábor Samu:

- Egyelőre én adom ki, hogy mit mozsikál Zerkula, s mindenki szépen énekel! Keservest!

Indítom a keservest. Tudjátok- e mit, olyan szépen énekeltek, úgy sírtak, mint a jégeső. De szebbnél szebb, s szebbnél szebb keservesek!

Egyszer csak elé áll Samu, ide a fejem

felé fel vót sarok póc csinálva, fel vót téve egy liter pálinka, s azt mondja:

- Ez a liter pálinka a teéd, s amikor akarsz állj meg, s igyál!

- Há Samu bácsi, én nem szoktam inni!- tőt egy pohár pálinkát, megiszom, s muzsikálok tovább.

- Állj meg! Csak egy akkoracsát csinálj, rom-nótát!

- Há mi az, Samu bácsi?- az ördögök tudták- e, hogy mi az, eddig a percig.

- Cigány nóta: csárdás!- mikor ezt mondta, tudtam jól, hogy mi az. Oda fenn jártak a levegőbe, egyik szebbet táncolt, mint a másik, kurázsira táncolták, oda kellett tudás. Megcsapta a lábával a plafont, úgy kifordult, ne, amikor leesett, így járt, ne a keze: "tedd rá, tedd rá, Gömbő Janika", így csinált nekem. Gardony nem vót.

Jaj, azt a márikás márikámot, mé tudtam elszegődni?! Megengedték, hogy egy szivarat elszípjak, de: "Gömbő Janika (2), sokáig ne szivarozz, me nem csángók közt vagy!". Ez má' reggel felé vót, a kurázsiskodás, sirtak egy darabig, s ittak, s akkor esmen táncoltak...

Reggel öt- hat órakor mondom, menyek haza!

- Te nem! A leánkámot felkésérjük a temetőbe, én megfizetem, ne félj semmit!

- Gabikám, gyere csak ide! - vót három fia, a legnagyobbat odahívja. Belényúl a zsebibe, s kiveszen egy rongyos valamit, kitekeri, s- Látod ezt a kést!- egy olyan fényes kést veszen elé, mint a tükör.- Vagy a Pulikákat hozod, vagy a Pulika vért megmutatod nekem ezen a késen!- Me sok a pénzt elvették, de nem mentek el. Mondom:

- Mit akartok? - gondolkozz most meg! Ekkor má ittasok vótak!

- Gömbő Janika, magad hallgass!

- Fogd bé a lovakot!- olyan két lovik vót, mint Horty Miklósnak, nem vót fekete se ő, se a felesége, de a lovak se! Kas nélküli kocsiszekerek vót, s tudjátok- e azok a drága szép lovak mibe vótak befogva, ilyen 11 - es lámpabélbe, szép hám rajtik, s a gyepelő lámpabélből!

Mihály, Pulika Mhály (3), olyan buta vót örök életibe, nem tudta, mit csinál, elvette

a huszonöt lejt előlegbe, s nem jött el. Nem számít, ha cigány, ha csángó, ha magyar, ha mi', ha eccer elvetted az elölőget, légy ember, ők nem jöttek el!

Azelőtt, olyan két héttel megdöglött Boris Péternek egy nagy disznaja, egy 250- 300 kg - os disznó. Bé vót ásva a földbe, s ezek a cigányok egy liter pálinkáé megvették. Fel vót darabolva a disznó, s a Tatros vizibe belé- akasztották, mint a magyaróbél, olyan szép fehér húsa vót.

A hídon alól a víznek egy olyan nagy le- esése vót, há szöktet bé a cigány csóró a lo- vakkal, hogy mutassa meg, hogy ő cigány, "uá, uá", csak így tettek Mihálybámék, s Mi- hály. (4)

- Pulikák, mit adtam a tegnap nektek!- egy ostor a kezibe, s megcsattintja- Gömbő Janika az estétol itt muzsikál, álljatok oda mellé- je gyorsan, mindjárt kell érkezzék a pap!

Felsorakoznak.

Mihálybámot, me' tündobajos engedem elől, az ajtó felől, Mihályt teszem erről, állok közikbe, s vezetem. Ej, olyan keserveseket...

Egyszer csak feláll Berta, kezd siratni. Le- veszi a liter pálinkát, s kezdi öntözni a halot- tat:

- Lelkem, drága szép Idukám, hogy kell elváljak tőled, drága szép leánkám!- mú húz- zuk a keservest, s egyszer csak Mihály (Halmágyi) megszólal:

- Bertané, ne öntözze a pálinkát a leánkára, inkább adja ide, hogy igyuk meg!

- Hadd el, kicsi Mihály, hadd el, jut neked es belole, hogy idd meg a ... levit! - erre Szurkos Miklós egyet csettint az ostorral, az osztá' talpig cigán, azon piros csizma, ződ nadrág, s bársony mellény, szépen fel vót öntözve abba az üdőbe, s:

- Berta, szállj csak le onnan, me jó a plé- bános úr!

- Hadd el Miklós, hadd el, hogy igya meg a plébános úr a ... !- erre

- Dicsertessék az Úr Jézus Krisztus!- belé- pik Fazakas, nagy, vastaghangú kemény pap, hogy szentelje meg Idukát- Na, tegyétek a koporsóba, s jertek!

Ennyi vót a szertartás!

/folytatása következik/

- (1) Padlás: padló
 (2) Gömbö Janika: Zerkula beceneve volt Gyimesben
 (3) Pulika Mihály: Halmágyi Mihály beceneve
 (4) Halmágyi Mihály bácsi és az apja

*Részlet: „Zerkula János meséi”ből
 Lejegyezte: Ábrahám Judit
 Minden jog fenntartva, copyright ©Ábrahám
 Judit*

Iancu Laura
A csodáról

Hányszor hallottuk! Hányszor mondták:
Hadd el, asszony...!
Hadd el, ember...!
A föld...
A föld...
Ezt a bajt is befedi.
Ha vékonyan is, eltakarja.
Nem üt ki többé a harag...
Nem szökik szárba...
Ott marad velünk a sírba.
 Most összerezzennek.
Melyikébe?
Az enyémbé. Elég nagyra szabták...
 Csend. Fészkelődés. Lihegő szuszogás.
Elaludtál?
Ebbe a koporsószagú félelembé?
 Anyám igazít a paplanon, mintha didergő ágyat
 takargatna. Hátat fordít.
Hová mész?
Álom után!
Ha itt nem leled, a világon sehol!
Nincs az a számomra Istentől megteremtve...
Hogy kerül ide Isten?
Úgy, hogy melléd rendelt s egy jó napot nem adott hozzá!
Jónak indult...
Indult. Aztán elhaladt köztünk.
Mentél volna utána, kerested volna a jót a rosszban!
Mi más után botorkálok harminc esztendeje?
Egyhelyben...!
Mindegy is. Akárhová vészett, s akármikor lett oda,
a jó napot csak csoda hozhatja vissza.
 Holdvilág hull a vigyázó ablakok szemére.

*Felimádkoztad az időt, ahelyett hogy hallgattál volna
Jézus szavára! Hogy mondja a Miatyánkba? Bocsátottál
te már meg valaha?
Anyám sírva fakad.
Apám dühe riadalomra vált.
Napjába hetvenhétyszer megbocsátani?
Ha egyszer Isten ezt akarja!
Kérje, ha nincs egyéb dolga!
Terhedtől akar véle megszabadítani!
Hová tegyem fel rá a sok kint, amivel feldíszítettél?
A Hold a feszületet világítja.
Krisztus a keresztbe tett gerendákon végezte, mégsem panaszkodott
ellene!
Örökké szerteágazik a beszéded. Csak akkor hozakodsz
elő Krisztussal, amikor az igazadat meg kell támasztani.
Kakaskukorékolás.
Egyik gyermek a másiknak, suttogva:
Te hiszel a csodába?
Én-e?
Sok esztendő vagy. Többet tudsz.
Csak többet gondolok...
És mit gondolsz? Vannak csodák?
Hosszú csend. A szülők hallgatóznak.
Csak igazság van. Vagy ha nincs, lesz.
Mi az az igazság?
Az éjszaka virradóra fordul.
Egyféle csoda.
Értem.
Akkor aludjunk!
Anyám keresztet vet. Sírása hallható. Talán nem
is sírás már ez. Imádkozás.
Ne búsulj, asszony! Békéld meg! A nap felkelt. Vetkőzz
ki haragodból!
Ha szavad bánás volna s nem pusztá fecsegés!
Ne a szavaktól várd azt, amit csak magadban lelhetsz meg!
Mi volna nekem, amiből még Istennél is hiány van!?
Egyik gyermek a másiknak, riadtan:
Isten is szegény, bátya?
Szegény, bizony.
Mi nincs neki?
Csodája.
S akkor, aki azt kéri tőle, annak mit ad?
Magát.
S az nem csoda?
Most már apám is sír.*

Miért pont Csángóföld? Az Ördög Sziklája

A Székely Legendárium azzal a kéréssel tisztelt meg 2017-ben, hogy a már ismert moldvai legendákon túl további moldvai legendákat kutassak és gyűjtssek.

Vránca megyétől Bukovináig több alkalommal látogattam különböző településekre, ahol nem csak a magyar vonatkozású, hanem minden olyan mondát, legendát lejegyeztem, felvettem, amit elmondtak az adatközlők.

A Neamt megyei Békás tározó körüli településeken járva, különleges képződményt láttam egy, a tározó északi szorosában, a Moldvát Erdéllyel összekötő viaduktról.

Mielőtt megosztanám Önökkel a legendát, íme néhány adat a Békás tározóról.

A Csalhó lábánál (1907 m), a 41 km hosszúságú víztározó 1950-től 1961-ig épült, de már 1960-ban beindították a működését. Az építkezésen 15000 munkás dolgozott, köztük civilek, katonák és politikai foglyok. Az utóbbiak közül sokan odavesztek, hiszen a korabeli politikai törekvés nem titkolt célja volt az egykori arisztokrácia és a kommunizmust megelőző politikai rendszer képviselőinek teljes megsemmisítése.

A dokumentumok szerint, a Beszterce folyó völgyéből 22 települést kellett kiköltöztetni, amely 2300 háztartást és 18000 lakost

jelent – valamint a temetőkből nyugvókat is újra hantolták különböző településekre.

A tározó megépítésével a jelentős vízszintkülönbséget (508 – 364,50 m) kihasználva, a tárolt 1250 millió m³ víz, 210 megawattos turbinák mozgatására képes. Az áramtermelés, a Békás szorostól pár kilométerre lévő tározónál jelenleg is nagy biztonsággal működik.

A mesterséges tó kedvelt turisztikai célponttá vált az idők során.

A viaduktról látni, ahogy egy 40 méter magas szikla emelkedik ki a völgyből: ez aszályos időkben gazdag legelő az állatok számára, az esősebb időszakban a tározó vize lepi el. A sziklát elátkozottnak tartják, mivel sok fiatal vetett véget az életének a tetejéről leugorva. Egy fiatal tanár megmászta 1949-ben, de a csúcsra érkezve egy szikladarab elmozdult és tanár szörnyethalt. Még abban az évben feszületet állítottak a baleset helyszínén, abban bízva, a kereszt elűzi az átkot. A kereszt az elhunyt fiatalok mementója is.

És most, térjünk vissza a legendához.

Látogatásom alkalmával a közelben tehenét legeltette egy 72 éves bácsi. Érdeklődve a szikláról, Mihai bácsi két legendát is mesélt nekem.

Az Ördög Sziklája (I)

Régen Isten elpanaszkodta magát az ördögnek, hogy az emberek nem viselkednek jól a földön. Az ördög ajánlata a büntetésre a vízőzön volt. Miután megegyeztek, az ördög elrepült. A Beszterce partján az egyik csobán átkozta az esőt, ami hirtelen felerősödött. Tett is a tűzre, hogy megszáráítsa a kapcáját. A kutya ordítani kezdett, de olyat, amelyet a csobán addig soha nem hallott. Megfigyelte, hogy a kutya merre fordította a fejét, miközben egyfolytában vadul csaholt. A Csalhó egyik szikláját nézte a jószág, amelyhez egy alak támaszkodott, letörte a csúcsát, hátára vette és repülésből a Beszterce folyó felett hozta a hatalmas hegy darabot a Kis-Beszterce torkolatáig. Egyszer csak egy éles hang hallatszott: a hajnali kakasszó volt. Abban a pillanatban az ördög elgyengült, elejtette a sziklát és dühösen elmenekült, mivel csak éjszaka volt ereje. Három napig és három éjszaka csak esett az eső. Mindent elvitt az árvíz, de a szikla megmaradt. Sötét éjszakákon az ördög visszatér és ráereszkedik a sziklára. Olyankor minden elcsendesedik és még a tüzek is elalszanak.

A szikláról ma is azt mondják, hogy éjszaka elmozdul, és ezt látni is lehet a Békás tározó taván felhúzott hídról is. Újjonnan a „Hársfa sziklájának” is hívják, mivel nő rajta egy hársfa.

Az Ördög Sziklája (II)

Régen egy emberevő óriás lakott a Csalhó egyik barlangjában, aki rettegésben tartotta a környékbelieket, mivel fiatal lányokat rabolt el és különös alakú kővé változtatta őket.

Vatra Calugarenilor falu egyik bátor férfia, akinek lányát már elrabolta az óriás, meggyőzte a falut, hogy szedjenek elő mindenféle fegyvert és álljanak lesbe a Kis – Beszterce torkolatánál, s pusztítsák el a szörnyet.

Az óriás megérezte a veszélyt és megvárta, hogy besötétedjen: bosszút akart állni, amiért rá akartak támadni. Nagy esőt, gyors szellet zúdított rájuk. A karmaival hatalmas szikladarabot szakított ki a Csalhóból, melyet rájuk akart gurítani. A Csalhó jó szelleme, akit addig csak egy megöregedett szellemnek ismertek a helyiek, egyszer csak fiatalként ugrott a szárnyas lovára és egy mozdulattal az óriás karmait levágta. Így az óriás a sziklát elejtette, amely a falu szélén zuhant alá.

Oda, ahol ma is látszik. A falusiak mesélik, hogy azóta egy fiatal lány sem tűnt el, ennek emlékezetére keresztet állítottak a sziklára.

(Cs.) Bogdán Tibor

BÁLINT MÓZES– TESTVÉRMENTŐ (folytatás)

Szeptember 11.

Atzél Endre egy svájci küldöttséget szállított Moldovába.

Csíkzentdomokos Horváth Antal esperes közölte, hogy a gyulafehérvári püspökség gondoskodik 10 rászoruló család elhelyezéséről. A családok kiválasztását Bartos János elnökre bízta.

Szeptember 15.

Székelyudvarhelyen 56 moldvai fiatal oktatásához szükséges pénzüsszeget személyi kölcsönből egyenlítettük ki.

Október 6.

Miközben a Föld lassan Szórvány-Nagymagyarországnak is felfoghat, szétszórtságunk folytán meglepő, hogy Csonka-Magyarországon néhány gyázmagyar a Világkiállítás ellen agitál.

Október 19.

Atzél Endre könyvadományokkal érkezett Székelyudvarhelyre. Vele utaztunk Sepsiszentgyörgyre.

Sepsiszentgyörgyön szervezési ügyek vannak napirenden. Horváth Antal esperes elítélendő partizánkodásnak nevezte az olyan túlbuzgó személyek tevékenységét (K, Á), akik Lészpedről árvízkárosult gyermekeket hoznak ki gondozásra, miközben ott nem volt árvíz.

November 2.

A Székelyudvarhelyen tanuló csángó magyar diákok esedékes oktatási költségeit Atzél Endre biztosította.

November 5.

Debrecenből az MDF helyi szervezete által

biztosított moldvai magyar fiatalok oktatását segítő adományát Bartos János elnök közvetítésével adtuk át az intézménynek.

November 12.

Somoskán a helybeli plébános a rendőrség segítségét kérte, amikor a rászoruló gyerekeket indítottuk Székelykeresztúrra a preventóriumba.

A rendőr az emberi jogokra hivatkozva tagadta meg a közbeavatkozást.

A gyerekek kórusba kiáltották: azért megyünk, mert itt nem tanítanak!

Lassan csak világváltozás lesz, ha Somoskán műveltebb a rendőr, mint a plébános.

November 18.

Újra a Szeret terében az ingázó Atzél-brigád.

November 19.

Külsőrekecsinből Szarka Veron 23 éves lányt lábszársérüléssel, vérmérgezés gyanújával szállította a magyar fővárosba a vissza-induló ingázó Atzél-brigád.

November 21.

Pusztinában a fiatalok tervezte összejövetelre a magyar vendégeket érkezéskor a volt tanácsitkár és néhány személy által összehordott barikáddal fogadták. A pap figyelmeztette a híveket, hogy, aki fogadja a vendégeket, azoknak a házaikat megtámadják. Néhány részeg fiatal petárdadobálásba kezdett.

A tervezett megbeszélést végül Gyimesbükkben tartották meg.

Közelebb Európához.

November 28.

Székelyudvarhelyen a moldvai magyar fiatalok tanulmányi előmenetelét elemezték. (Farkas János alelnök, Bartha Levente,

Derzsy András, Szalai Csaba, Tassaly Ildikó, Zepezaner Mária).

A 2. sz. Budavár cserkészcsapat segít a munkában. A tanulók közül 14-en faragó körre, 17 elektronika körre, 19 háztartási, 2 zenész, 16 tánc-, 2 törpeautó, 47 énekkar, 3 szövönői szakkörre jár rendszeresen. A 2-es számú szakközépiskolában a Forrófalváról, Szászkútról, Lészpedről, Magyarfaluból érkező szülőket tájékoztatták a tanulók helyzetéről a szülői értekezleten.

November 30.

Székelyudvarhelyen a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, a Határontúli Magyarok Koordinációs Titkárságának ajándékát (CURS PRACTIC DE LIMBA MAGHIARA) átadtuk a tanulóknak.

December 10.

Székelyudvarhelyen tanuló moldvai magyar fiataloknak a vakációra való készülődéskor kézbesítettük a Stockholmi-i Magyar Ház Közösségszervezete által dr. Vánky Farkas közbejárására hozzánk érkezett adományokat.

December 14.

Az ingajarat jó hírrel érkezett. Meggyógyult Szarka Veron, akit az utolsó pillanatokban szállítottak az elsősegélyhelyre, amikor még esély volt az orvoslásra.

December 20.

A Borszékről adományokkal Gorzafalvára érkező küldöttséget a helybeli katolikus plébános elutasította. Kijelentette, hogy ő nem római, hanem román katolikus. A szegény sorsú hívek egyelőre tűrik a garázdaságot. Harc nélkül?

"Voltaképpen egy harc folyik a világban. A mi küzdelmünknek akár tanulmányt írunk, akár szórványinternátust alapítunk, csak úgy van jogosultsága, ha az emberiség nagy harcába folyik bele. A növény emberébe a ragadozó ellen." (Németh László)

1992

Január 8.

Több hónap várakozás után a József Attila Alapítvány a pályázott összeg helyett újabb pecséteket kér, így jókor érkezett a Magyar Johannita Segítő Szolgálat (dr. Hajós József, Vermes László kommandátor) segítsége, ami által kiegyenlítettük a moldvai magyar diákok oktatási díjait.

Január 19.

Atzél Endrével érkezünk Külsőrekecsinbe, ahol a 9 gyermekes özvegy panaszolja, hogy a bíróságon semmilyen jövedelemről nem gondoskodtak a gyermekei számára, annak ellenére, hogy ismerik a férje gyilkosát.

Lujzikalagorban közli, hogy az a szülő, aki visszahozza Erdélyből az ott tanuló gyereket, 8000 lej ösztöndíjat kap. Hogy ez hamarabb nem jutott eszükbe!

Lészpeden botrányos volt a népszámlálás.

Uram, akárhogy fenyeget, én magyar vagyok! Nem a tehéntől lettem!

Szabófalván a község plébánosa naponta arra szólította fel a község lakosságát, hogy román nemzetiségűnek vallja magát az összeíráskor. Azzal érvelt, hogy a római katolikus megnevezés a román névből ered. A riogatással addig jutott, hogy kitelepítést kezdett emlegetni, azok számára, akik nem román nemzetiségűnek vallják magukat.

Hogy mik vannak!?

Egy szekus a Vatikánban (Románia Libera 1992. január 9.)

Február 26.

Atzél Bandinak átadtuk a Fráter Julianus Alapítvány számára készített kimutatást a moldvai csángó magyar diákokról.

Március 1.

Miért hoztuk ide ezeket a csángó gyermekeket - kérdezi egyik - másik, eddig magyar értelmiséginek gondolt tanár.

Ignác Rózsa Született Moldovában című művében Kogalniceanut idézi : " ... a ma-

gyar királynak itt jártában annyira megtetszett a folyó vidéke, hogy láttán így felkiáltott: magyarul kiáltotta úgy, hogy szíriem és ezért nevezik a folyót Siretnek."

Kerek almafalapi,
Szeret engem valaki.
Szeret?
Szeret folyó.

Szereti egyáltalán valaki az ittenieket?, mintha a jó Isten is elhagyta volna ezt a népet. Hogyan tűri, hogy a katolikus egyház egy nemzetgyilkos gépezet legfőbb támasza és végrehajtója legyen? Számunkra nem maradt más hátra, mint nemzetközi bíróság elé idézni azokat a janicsár katolikus papokat és főpapokat, akik ebben a lélekgyötrő, emberi jogokat sértő politikában részt vesznek.

Március 15.

Székelyudvarhelyen, a Márton Áron téren, nemzeti ünnepünket méltóképpen ünnepelték a jelenlévők.

Április 4.

Atzél Bandi újabb pénzösszeget kézbesített a csángó diákok oktatási költségeire.

Április 5.

Moldvai Magyarság a III. évfolyam 22. számától az eddigi Csángó Újság új neve.

Perka Mihály tanár mondja, hogy a csángó név kívülről terjedt el. Mi magunkat mindig madzsarnak tudtuk és mondtuk. A mostani helyzetben magyar mivoltunkért a hatóság már nem támad, de sajnos a papok átvették a támadó szerepet. Senkit sem zavar, ha magyarul beszélünk, hogy énekelünk, csak ne mondjuk, hogy magyarok vagyunk.

Székelyudvarhelyre, az I. szőlótánc fesztiválra, Lujzikalagorból 25-en érkeztek.

Hogyne jönnék, amikor akkor is jöttünk, amikor meg akartak palni érte. Most jobban is kell táncoljunk, mert két hegedűsünk van. Itt mentünk el a pápalátogatásra is. Akkor ott Domokos Pál Pétert is meghallgattuk, s ha már annyit tépelődött értünk, a temetésire

is mentünk.

Időközben Czampó Anti is megérkezett lujzikalagori népviseletben. Az unokák, Réka és Csongor, most láttak kieresztett inget először.

A bácsi szoknyába jött.

Nálunk a gyapjúból szőtt kabátot hívták szoknyának. Gyermekkoromban, amikor keresztapámék Gyimesekből megérkeztek, ők is csodálkoztak, hogy a kabátot szoknyának hívjuk. Puji adunk a deszkáért.

Jaj nekünk csirkénk elég van.

Mi a kukoricát mondjuk puji.

Az előadáson Maric a szóvivő. Ameddig a fiúk készülnek, addig ez az asszony fúj egy éneket.

Az "urálok" mondókáját Mihály mondja:

Moldovából jöttünk,

sok setétbe, sok sárba.

Szántott fekete borozdát

Elment magyar földre.

Zenei aláfestésnek sűrűn csattognak az ostorok.

Április 26.

Szabófalváról megérkezett az első viseletbe öltöztetett baba, Perka Margit tanárnő munkája, az ingajárattal. Gyoszéni és külsőrekecseni mozgássérült fiatalokkal tartanak a magyar főváros felé.

Május 2.

Lészpeden létrehozták az RMDSZ helyi szervezetét. Tiszteletbeli elnökök Kallós Zoltán és Zudor Attila, elnök Bordás Jóska, alelnök Sánta Anti, Zöld János.

A legnagyobb nehézség, hogy a papjuk magyarellenes. Több, mint száz aláíró kérte a magyar nyelvű oktatást.

A népszámláló megbízott tanárnő kérdi:

Milyen állampolgár?

Román - feleli a gazda.

Milyen nemzetiségű?

Nem jön a válasz.

Mondja lenne, hallotta, mit kérdeztek? - szól as gazdasszony.

Kend a gazda. Mondja, mik vagyunk! Törö-

kök, oláhok vagy magyarok?

Nyugodtan gondolkodjanak.

Milyen a nyelvük?

Magyar.

Ha megmondom az igazat, megint jármat tesznek a nyakamba, mint az iskolában, amikor a magyar szóért egy hétig hordtam.

Hol vagy, szent szabadság?

... és meg kell látnod Erdélyt

hol Istvánunk óta

több örtüzet látott,

mint békés napvilágot

a vén Európa.

(Bágyi Bencze Jakab)

Két és félmillióan ezer éve vagyunk itt ezen a földön, ami bőségesen elég önbizalmunknak.

(Marosi Barna)

Május 12.

Lujzikalagorból Czampó Anti azt mondja, hogy a múltkor kapott nyelvkönyvből igen nekiállt tanulni, de az ő betűnél elakadt.

Tanító kéne, aki tanítson.

Lenne-e hol?

Otthon a házukban.

Május 15.

Az ingajárat Lourdes-ből jövet az egyik mozgássérültet hazavitte, a másik kórházi kezelésre maradt Budapesten.

Május 16.

Sepsiszentgyörgyön az oktatás gondjairól értekeztek a jelenlévők. Igen sok a tannivaló. Székelyudvarhelyen 56, Székelykeresztúron 23, Csíkszeredában 80 moldvai magyar fiatal oktatása, nevelése sok időt és utánjárást igényel. Érdekvédelmi szervezetünk ahelyett, hogy a rászorultak gondjait segítse, platformosodik. Jól mondta a zetelaki atyafi, hogy addig fontoskodnak az urak, míg be nem hoznak a csűrkerembe egy csomó berszánt.

Május 24.

Az ingajárat hozta a körmeneti zászlót.

Csíksomlyón ünnepélyesen átadták a moldvai magyar hívőknek a KDNP által adományozott körmeneti zászlót. A szentmisén Székelyudvarhelyről 6 csángómagyar tanuló volt jelen.

Június 12.

Lujzikalagorban mondják, hogy ezek a románok nem akarnak térülni, mindent maguknak szeretnének. Mi idősebbek elszabadultunk a munkából (nyugdíjba mentek), de az ifjakkal baj van. A lányokat elküldték a tyúkfarmról. A volt igazgatót leváltották, amikor Ceausescut meglőtték, de utána visszafészkelődött a pecsenyére. Aki ott volt a leváltásnál, mindenkit elküldött.

A magyar földön tanuló gyermekek iratait nem akarják kiadni. Ha itt hagyjuk őket, nem tanítják rendesen. A jelenlévő svájciak (K. S., K. Zs.) ámuldoznak a látottakon, hallottakon.

Bákóban a református parókián (Bakovia 12/A) az imaterem 30 férőhelyes. A lelkész Gazda István.

Június 19.

Az ingajárat műtét után viszi haza Gyoszenbe Benche Luciát.

Július 24.

Csíkszeredában Beder Tibor főtanfelügyelőt, az RMDSZ országos elnökségének Kárpátokon kívüli szórványmagyarságért felelős elnökét kerestük fel dr. Hajós Józseffel. A Magyar Johannita Segítő Szolgálat Külsőrekecsinben egy orvosi szobát szándékszik berendezni. Az épületet kényszerlakhelyen adták ki egy idegen családnak.

Július 25.

Klézsébe Bakóból busszal járnak a tanárok. A román tanító Vlad Olimpiát dicsérik, de a számtant tanítót szidják, mert állandóan részeg. Aki csak teheti, máshova viszi a gyermekét tanítani. Újfaluban az egyéni vállalkozó gumivulkanizáló műhely tulaj-

donosát kellene segíteni, hogy bővíteni tudja a műhelyét.

Szabófalván a 12000 madzsar katolikusok fiatalabbja már nem beszél anyanyelvén. A férfiak ingáznak. Az asszonyok gazdálkodnak. Az itteni magyar beszéd a mezőgazdasággal kapcsolatos fogalmakat tartalmazza. Ez a nyelvjárás egyedüli az egész magyar nyelvterületen. A legnagyobb bűn, ha hagyjuk elveszni.

A világon mindenütt védik a vadállatokat, a növényeket, csak a moldvai magyarságot pusztítják. A papság támad. Talán a pápának is érdeke, hogy román ajkú alattvalói is legyenek. A történelmi hagyományok szerint román katolikus vallás nem létezett. Bűn, ami itt folyik. A bűnökért majd ki kell állni a nemzetközi bíróság elé valakinek. Az iskolában csak románul tanítanak. A tanárok nagy része román. A románosítás igen előrehaladott állapotban van. Megállítani csak úgy lehet, ha testvérkapcsolatokat alakítva a magyar településekkel közös vállalkozásokba fogva olyan gazdasági helyzetet teremtünk, hogy ezáltal megmenthessük ezt a népet. Balaskó Péter polgármester magyarellenes. Janicsár módra viselkedik. Mégis meg kell kísérelni, hogy felkérjük közös vállalkozások létrehozására. A faluból 14-en járnak egyetemre.

Július 26.

Bákóban a református hívők száma 40. Gazda István tiszteletes a kolozsvári református püspökség, a brassói esperesi hivatal keretében látja el a bákói parókiáról a moldvai hívők gondozását. Jászvásáron minden hónap első vasárnapján van istentisztelet. Jászvásáron 414 magyarról tudnak.

Lészpeden az idén is jelen voltunk az Anna napi búcsún. Itt 1946-1959 között volt magyar oktatás az iskolában. Utána elzárták a magyarul miséző papot, a magyar oktatást kérő szülőket. Balázs Anna a börtönben halt meg. Most mégis sokan aláírták a magyarórákat kérő íveket. Kihangsúlyozták, hogy hetente legalább három magyarórát tartsanak, mert most csak románul folyik a tanítás.

A Fazekas József-féle szabadiskola működését figyeljük (Bartha Levente, Bálint Mózes, Bede Gábor, Békési Ferenc, Kosztecki László, Lőrincz Judit, Mohi Sándor, Veres Gyula, Zudor Attila). Egy osztálynyi gyerek és egy nyugalmazott ácsmester, aki átvállalta a magyar értelmiségi feladatokat.

Amit tudok magamtól tanultam. Cipész voltam, ácsmesterként mentem nyugdíjba. Magyarul tanítok 32 gyermeket írni, olvasni, imádkozni, énekelni, táncolni. Aki elvégzi az egyéves előkészítőt, az megy Udvarhelyre iskolába. Nehéz, mert a pap és a rendőr is fenyeget. Ötvenezer lejre akart megbüntetni. Azt mondtam, ha bűnös vagyok, akkor fizetek, de én a gyermekeket csak jóra tanítom, s ez nem bűn. Hiába akarnak államellenes tevékenységgel vádolni.

Az itt élő emberek hite töretlen, meg akarnak maradni, hiszen majdnem minden családban 6-8 élénk szemű, értelmes gyermekeket látunk. Sorsukért mi is felelősek vagyunk.

Lészpeden a jelenlévő Zudor Attila, nyugdíjas tanító egy időben szolgált Minuc páterrel, akihez testületileg indulunk Klézsébe.

Klézsében magyar mivoltáért a hatalom által üldözött Minuc páter azzal a feltétellel mondja élete történetét, hogy azt csak halála után hozzuk nyilvánosságra.

Somoskán 1907. szeptember 14-én születtem. Édesapám ott volt kántor. Szüleim dolgozó emberek voltak. Három hektár szőlőt műveltek. Nem kaptam vissza belőle egy bokrot se. A szülőházunkat édesapám csinálta saját kezével. Kilencen születünk. Közülünk három megholt. Megmaradt három fiú, három lány. Magda volt a legnagyobb. Én a második. Egy leánytestvérem apáca volt Temesváron, az Orsolya-nővéreknél. Augustin volt a rendfőnöke. Anti, a legkisebb, jó tanuló volt. Csernovicban a Mihály Vitéz katonai líceumban együtt tanult Mihály királyfival. Negyven ösztöndíjas közül az öcsém volt az első tanuló. Édesapám negyven évig volt kántor Somoskában. A magyar énekeket az öreg kántoroktól tanulta. A magyar imádságokat is mind leírta. Finom írása volt. Én a magyar vallásos énekeket már gyermekkoromban megtanultam.

Temetéskor a temető kapujától énekeltünk. Nagyobban Jánoska! - biztatott a lengyel plébános.

Elemi iskola után Helucsesten, majd Rómában tanultam. Helucseten akkor még nem volt tilos a magyar beszéd.

Róma után egy ideig Bákóban voltam. Az esperes darabolt magyarul, de guzsalyost tiltó írást románul írta meg, s velem fordíttatta magyarra, hogy megértsék a népek.

Szabófalván 14 évig szolgáltam. Ez a legnagyobb csángó falu volt. 2000 katolikus család lakta. Ide tartozott Pilest, Traján, és a Moldova folyón túl Korhána. Ide csónakkal jártam. Három iskolában a vallást én tanítottam. A mostani főpap, Robu volt a plébános. A katekizmust velem íratva. Az apja, Császár János Trajánba nősült be. Több helyen szolgált, mint milicista. Abban az időben moldovai katolikus templomokban a népek magyarul énekeltek.

Lészpeden töltött szolgálatom után, Gyorgyina páter váltott fel. A szekusok azt mondták, hogy ellenzi a kollektívet, ami nem volt igaz. Fegyvert tettek a párnája alá és berekesztették.

Tatrosra helyeztek, a lézpedi szolgálat után, mint ferencendi plébánost. Tatroson az emberek mind magyarul beszéltek. Magyarabul, mint itt. Ebben az időben fejeződött be Onyesten a templomépítés. A mesterekkel én tartottam a kapcsolatot. Szent Péter lett a védőszent. Plébánosházat is csináltak.

Repedeztek a falak, amikor a templomban fújták a magyar éneket. Miután betiltották a magyar szót, nagy volt a felháborodás. Nagypatakról megírták a püspöknek, hogy ha nekik nem csinál igazságot, s nem küld magyar papot, akkor ők ötöt hoznak. Kálvinistát. A püspök megijedt, hogy elveszti a híveket Moldovában. Engem a paptársak azért támadtak, mert a magyarokkal tartok. Kérésemre a ferences főnökeim összehívták a papokat, hogy tegyenek igazságot. Háromszázkilencvennégyen akartak magyar, negyvenketten román szót.

Táviraon Bukarestbe hívtak. Jelentkeztem Márkus Lázár püspöknél. Német volt, de sok nyelven beszélt.

Jézus Mária! - mondta, mikor meglátott. (Ez

volt a szavajárása.) Jó, hogy jöttél! Az este beszélünk rólad Csiszár püspökkel, aki kiszabadult a börtönből. Groza kivette.

Nagypatakra küldtek, mint magyarul beszélő csángó papot. Itt szolgáltam, mint első plébános 23 évet.

A lézpedieknek egészséget, békességet kívánok. Ne felejtsetek el a magyar nyelvet. A népnek a nyelvén kell mondani a jó hírt. A pap tudjon a nép nyelvén. Míg béhunym a szemem, örökké pap vagyok. Az igazság az Istennél van. A papok azt csinálják, amit a főnökeik mondanak. A nép nincs megelégedve. Nem értik, miért van ellenük az a csángó pap, aki maga is a katrinca alól jött ki.

Meg kellett volna mondani a pápának az igazságot.

Énekelve folytatta a páter:

Apostolok királynéja.

Mária, segíts.

Úgy segélj mi rajtunk,

Kik hozzád sóhajtunk ...

Nyújtsd ki mennyből szent kezedet,

Ne utáld meg szükségben népedet ...

Tisztelendő áldja meg az Isten jó egészségben!

Lajzikalagor határában a kőkeresztnél lévő táborba hajnalba érkeztünk. Szatmárnémeti MADISZ-osok táboroznak itt. Bábosaik sikeresen mutatkoztak be a környék településeiben.

Július 27.

Külsőrekecsinben sok a panasz, mint az árvíz másnapján. A kilencgyerekes özvegynek továbbra sincs semmi jövedelme. Idős asszony panaszolja, hogy elvitte a házát az ár, de semmi segítséget nem kapott. Demse Maric sír, mert az édesanyja nem engedte magyar földre tanulni. Ne böggj, mert osztán sír a fejed. Jövőre kiengedlek. A tanító olyan részeges, hogy attól a gyermekek semmit se tanulnak.

Augusztus 19.

Németországi érdeklődőkkel a Szeret teré-

ben. Lészpeden, Lujzikalagorban, Forrófalván az anyanyelvi oktatással, a szegénységgel kapcsolatosan tapasztaltak lesújtóak. Vendégeink korábban Baszkföldön tapasztaltak hasonlókat, de miután ott bevezették az anyanyelvi oktatást, mintha kicserélték volna a lakosságot, olyan életmagra kaptak.

Bákóban a Református Parókián Atzél Bandi által hozott könyvadományt kézbesítettünk.

Augusztus 20.
SZENTATYA

Látván a moldvai magyar hívők nyomorúságos helyzetét - 1990. február 4. - én - bátorodtam arról tudósítást küldeni. A helyzetük azóta tovább rosszabbodott.

Édes anyanyelvünkön, magyarul tanulni szándékozó ifjakat imádkozni, írni-olvasni tanít néhány hívő ember. Ezért a felebaráti cselekedetért Lészpeden és Szabófalván halálos fenyegetések hangzottak el a fasiszta eszméket valló, román ajkú, janicsárokká nevelt római katolikus papok részéről.

Ez az állapot nemcsak a római katolikus egyház szegye, amit egy-két elvetemült pap idéz elő, hanem az egész művelt világe is.

Jogosak a kérések, hogy a tömeges lélekgyilkolás büntetével a bűnösöket nemzetközi bíróság elé kell állítani.

John Bukovsky nuncius úr 1992. március 3.-án azt ígérte Kallós Zoltán néprajtudós pa-

naszlevelére válaszolva, hogy érdeklődni fog a sérelmek iránt, de ennek ellenére a helyzet tovább romlik.

Református keresztyénként is igen nagy élmény volt számomra a magyarországi pápalátogatás, különösképpen a debreceni megnyilatkozások.

E ritka alkalommal az ott lévő ezernyi moldvai magyar zarándok számára is világossá vált, hogy a magyar nyelv - édes anyanyelvünk - nem az ördög nyelve, ahogy itthon a papjaik hirdetik.

Igen fáj a gondolat, hogy ha a hívő sereg sorsa nem változik, számukra tiszta lelkiismerettel nem marad más hátra, mint megkísérelni egy újabbkori reformáció beindítását, ha másképpen nem oldják fel a lelki terrort.

Abban a reményben kérem a megértését e durva gondolatokért, hogy az emberi tűrőképesség határán belül gyógyírt kapunk fájó sebeinkre.

Bálint Mózes

VILÁGKIÁLLÍTÁS 1996
KÁRPÁTOKON KÍVÜLI MAGYARSÁGNAK
TERVEZET A MOLDVAI MAGYARSÁGNAK
NÉPMŰVÉSZETI HAGYOMÁNYINAK
A BEMUTATÁSÁRA

Sorszám	Téma	A szemléltetés módja	Megjegyzés
1	Építkezés	Épületek	Kós, Szentimrei, Nagy:Moldvai csángó népművészet
2	Lakásbelső	Eredeti tárgyak	Dr. Kós Károly, Kolozsvár
3	Szöttesek	Eredeti tárgyak	Szentimrei Judit, Kolozsvár
4	Viselet	Településenként 1 pár (560 mm-es) baba	Makett: Miklós Károly, Sepsiszentgyörgy, dr. Nagy Jenő, Kolozsvár, Ince László, Kézdivásárhely
5	Fazekasság	Működő műhely	Aszalós Viktor, Gorzafalva Curea út 661 szám
6	Foglalkozások	Mezőgazdaság, faipar	Mezőgazdasági Múzeum, Budapest
7	Népdalkincs	Film	Kallós Zoltán, Kolozsvár
8	Hitvilág	Film	Tánczos Vilmos, Csíkszereda
9	Népi gyógyászat	Film	Pálfalvi és Ozsvát, Székelyudvarhely
10	Oktatás	Film	Fazakas Józsi (Colonel), Perka Mihály, Szabófalva, Borbárh Erzsébet, Csíkszereda

Székelyudvarhely, 1992. augusztus 20.

VÉLEMÉNYEZTE: Kallós Zoltán

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: Bálint Mózes

(előző táblázat)

VILÁGKIÁLLÍTÁS 1996

KÁRPÁTOKON KÍVÜLI MAGYARSÁGNAK
TERVEZET A MOLDAVI MAGYARSÁG TE-
LEPÜLÉSEIRŐL

ÉS ZARÁNDOKLATAIRÓL

Sorszám	Téma	Szemléltetési mód. Térkép	Megjegyzés
1	A kunok és püspökségük	XI-XIII. század	Ioan Ferent
2	Zarándoklatok	XI-XX. század	Csíksomlyó, Máriaradna, Moldvabánya
3	Moldva katolikus települései a XVI. században	XVI. század	Moldvai csángómagyar ok- mánytár 1467-1706. I. 23.o.
4	Moldva katolikus települései a XVII. század közepén	XVII. század	Moldvai csángómagyar ok- mánytár 1467-1706.I. 26.o.
5	Moldva katolikus települései a XVII. század végén	XVII. század	Moldvai csángómagyar ok- mánytár. 1467-1706.I. 28.o.
6	Moldvahon	XIX. század	Gegő Elek: A moldvai ma- gyar telepekről. Buda, 1838.
7	A moldvai csángók néprajzi térképe	XX. század	Lükő Gábor: A moldvai csán- gók. 1936.
8	Bákó és Román megye csángó települései	XX. század	Domokos Pál Péter: A mold- vai magyarság.
9	Térkép vázlat	XX. század	Kós Károly-Szentmihályi Ju- dit-Nagy Jenő: Moldvai csán- gó népművészet
10	Északi-déli székely csángók	XX. század	Csoma Gergely: Moldvai csángó-magyarok. 143.o.

Székelyudvarhely, 1992. augusztus 20.

VÉLEMÉNYEZTE: Kallós Zoltán

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: Bálint Mózes

Augusztus 29.

A települések küldötteivel együtt jelen vannak: Beján Ágnes Dánia, dr. Fratknai Éva Belgi-
um, Bardocz Sándor és Kántor László Kolozsvár, dr. Atzél Endre, Budapest.

Megalakult a Bákói csángómagyar szervezet. Az eddigiek kiértékelése után a szülőföldről
intézik ügyeiket az RMDSZ keretében.

Tiszteletbeli elnök	Kallós Zoltán
Elnök	Perka Mihály
Alelnök	Fazakas József
Szervező	Farkas János
Titkár	Perka Margit

Szeptember 20.

A TRANSCAR élelmiszer adományokkal segítette a Székelyudvarhelyen tanuló moldvai magyar fiatalokat befogadó bentlakásokat.

Október 4.

Lészipeden az 5639/1992. szeptember 2.-án a tanügynél iktatott, 131 aláírással ellátott okmányban kéri az anyanyelvű oktatás engedélyezését, amire még nem kaptak választ.

Külsőrekecsin-Újfaluban 58 új ház épült. Az árvízkor teljes kárt szenvedett 10 családból csak négyet találtam az új tulajdonosok között. Mi lehet a többiekkel?

Külsőrekecsinben a pálos rend által adományozott, 140 kg súlyú harangot szentelik. A szertartás alatt egyetlen magyar szóval sem szólnak azokhoz, akikért a harang szól.

November 8.

Atzél Endre arról értesít, hogy az oktatási költségek rendezését egyelőre a bürokrácia nehezíti.

November 14.

Székelyudvarhelyről Balázs Piroska főgyógyyszerésznő, Fancsali Sándor és Finta János Külsőrekecsinben és Külsőrekecsin-Újfaluban adományokat kézbesítettek.

December 11.

Székelyudvarhelyen a Johannista Segítőszolgálat képviselői, dr. Hajós József Budapestről és Vermes László Párizsból a szükséges orvosi műszerek listáját vették át.

December 24.

Képernyőnkön a Duna Televízió, sürgősen oda kell varázsolni a Szeret téri testvéreink képernyőire is.

December 25.

II. János PÁL PÁPA ÜZENETE
ADUNA TELEVÍZIÓ ADÁSAINAK
MEGKEZDÉSE ALKALMÁBÓL

Kedves magyar testvérek!

Örülök, hogy köszönhetlek Benneteket a televíziós műsor új csatornáján, a műholdas adás megindulásakor; és hogy karácsony közeledtével küldhetem különleges jókívánságaimat.

Az Úr legyen veletek, azt kérem szeretettel Tinektek, meghatódottsággal emlékezve lelkipásztori látogatások napjaira Magyarországon.

Mindenkinek kívánom a békét, amelynek alapja Isten megtestesült Fiába, a mi Urunk, Jézus Krisztusba vetett hit.

Boldog karácsonyt és áldásos újévet; egyetértésben, bizalomban!

Apostoli áldásom kísérjen mindnyájatokat!
Dicsértessék a Jézus Krisztus!

A DUNA TELEVÍZIÓNAK
1068 BUDAPEST, VÁROSLIGETI FASOR 38. SZÉKELYUDVARHELY, 1992.
DEC. 25.

Székelyudvarhelyen 1992. dec. 24.-én végre olyan élményben volt részem, ami kálvinista lelkemet is megremegtette. Megdöbentő, hogy az Emberek a havason című film eseményeimet a Szeret partján például akár napjainkban is film-szalagra vehetjük, akár dokumentumfilmként is.

Egy közös parabolaantennára csatlakoztatott képernyő segítségével láthattam már korábban is sugárzott próbaműsorokat is, mert azt tudni kell, hogy az utóbbi évtizedekben különös tekintettel a felnövekvő gyerekekre, nem tartottam televíziót a házamban, mert az majdnem olyan ártalmas lehetett volna emberi és magyar tudatuk alakulása szempontjából, mint mondjuk a - remélem hajdani - Hankiss-féle televízió, amint az utóbbi időben videón sugárzott néhány műsorban tapasztalhattam. Ilyen körülmények között a Kossuth Rádió Vasárnapi Újságjának voltam rendszeres hallgatója, ahol számomra igen nagy meglepetés volt a Győri Béla akár ideiglenes me-

nesztése is, mert amúgy a Kossuth Rádió is adós zenei anyanyelvünk sugárzásával például. Számomra egyenesen érthetetlen, hogy bizonyos szerkesztők nem érti, ha én mondjuk afrikai népzeneire vagy bármi másra vagyok kíváncsi, akkor arra az állomásra kapcsolok. A MAGYAR Rádióból a zenei anyanyelvet szeretném visszahallani.

Visszatérve az eredeti témára, az unokák nevében is köszönet az eddig sugárzott műsorokért és a vállalkozásért.

A továbbiakban a mi feladatunk minden érdeklődőhöz eljuttatni a műsort. Ez most már technikai és vállalkozói a műsort. Ez most már technikai és vállalkozói szintű kérdés elsősorban. A Kárpátokon kívül rekedt testvéreinknél ugyan számítani kell a hatóság zaklatásaira is. Újabb ok arra, hogy mielőbb lehetővé váljon a moldovai magyar településeken a műholdas adások vétele.

Éppen ezért, mert ez alkalommal is meggyőző volt a szentséges pápa; újra fel kell hívni a figyelmet arra a lelki terrorra, amelyben a moldovai magyar hívőket részesítik bizonyos hatalmi erők. Pontosan a katolikus egyház leple alatt. Ezért is mellékelek a Szentatyának címzett korábbi levélből, hátha így eljut a címzetthez....

A szerkesztőségünk minden tagjának és minden arra érdemes magyarnak boldog új esztendő-t kíván.

Bálint Mózes

1993

Január 13.

Az ingázó Atzél Endre segített az internátusi költségek kiegyenlítésében.

Január 26.

Vészjelek Szabófalváról.

Szabófalván a magyar nyelvkör alkotmányellenes.

Sürgősen segítségre van szükségünk!

A szabófalvi tanulók egy csoportja kéréssel fordult a Tanügy-minisztériumhoz, hozzanak létre egy olyan szakkört, ahol szüleik és nagyszüleik nyelvét megtanulhatnak.

A minisztérium és a magyar tanfelügyelőség képviselői által szekuritátés stílusban és módszerekkel lefolytatott kivizsgálás a válsz.

A gyerekeket egyenként citálták ki az óráról és hallgatták ki, fenyegetve őket, hogy alkotmányellenes tevékenységet fejtettek ki. Megbocsáthatatlan bűn lenne, ha semmit se tennénk ezekért az ártatlan, lelkiileg sérült gyermekekért.

Szabófalvától San Franciscóig szaporodnak a panaszok.

Március 6.

Onesten a Balla Gyula és Bartha Levente által hozott gyógyszereket kézbesítettük. Székelyudvarhelyen Szatmáry László adományát, egyhavi oktatási költséget.

Március 15.

Tudatnunk kell a világgal, hogy Románia zsidótlanításának, németellenítésének (vagy 1878 után Dobrudzsa töröktelenítésének) emberellenes nemzetpolitikai hagyományait ápolják és ápolják a hatalom birtokosai és a hagyomány szolgálatában állított alattomos eszközöket a romániai magyarság megsemmisítésére, gyorsított asszimilációjára is felhasználják és használják. (Komán János: A románosítás faktorai. RMSZ 1993, március 15.)

Keleten is Talpra magyar!

Március 18.

Hetven éve eszed a román kenyeret, s még mindig nem tudsz románul! - förmed rá a román vámos az idős felcsíki asszonyra.

Mondd meg, édes fiam, ennek a goromba embernek, hogy a nagyanyám nagyanyja is tudott kenyeret sütni.

Március 26.

A húsvéti szabadságra készülő diákoknak a Heltai Alapítvány könyvajándékát és az ingajarat által hozott naptárakat adtuk át.

Lakatos Demeter:

MEGÉRT A CSERESNE

Meg ért a cseresne falund,
és megért a meggy.
Csábít a piros szemivel:
gyere – azt mondja – szedj!
Fákra mászkálnak gyermekek,
de hogy mászkálnak!
Mind a macska él fend vannak,
Kycsik lend állnak.

Lehet, jövőre kisebbek,
Kyk lend most állnak
megnőnek, és cseresnére
lassand mászkálnak.

Megért a cseresne falund,
nogyond jó edny.
Sajnus, hogy én nem tudom
ágrul le szedny,

Mind nézek most fend a fára
Ípp s' nincs levedny,
csak üresbe most nogyokat
igaz, kell nelünk.

Többöt nem várom, hogy núend,
jövőig állny,
tudjak mind kys gyermekik
fára mászkálny.

Vigasztalúdam az ágval,
látam sereget,
mikor halmak cseresnébe,
... ettem eleget.

Minha máma cseresne jobb,
minha magvi szebb,
és miúta nem érem el,
minha ídesebb.

(OSzK Fond 402/447)

Lakatos Demeter:

BÉKE LOBOGÚJA

Barack, tavasz híradúja
virágzik,
Feér zászlúja a napba
hintázik;
Piros cseresznének ága
füldig ér,
Virágjával áldja békét:
Szép feér.

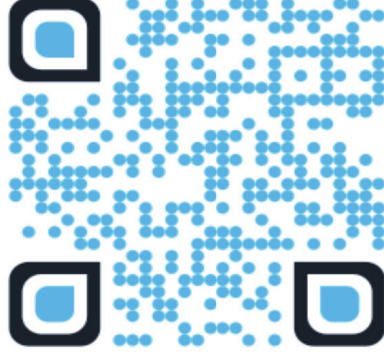
Vad csereszne is a kertbe
virágát
Most büszkénd tarcsa ég felé
zászlóját;
Fák a béke zászlójával
küend állnak,
Mind az emberek: csak békét
akarnak.

Tavasz békének szellemit
világra
Hozza, mind hozza illatát
Virágra;
Újbul uralkodjék földén
baráccság,
Hábarútul ne míg féljen
A világ.

Mikar béke lobogúja
fákand áll,
Érzem, hogy béke szelleme
szívben áll;
Eljött jó gondokval tovasz
világra,
Hozzand békét, sok illatot
virágra.

(OSzK Fond 402/93)

- iskolai emlékkönyvek
- ballagási meghívók
- iskolai szóróanyagok
- bemutatkozó anyagok
- egyedi tankönyvek
- üzleti jelentések
- bemutatkozó brossurák
- térképes tájékoztatók
- reprezentatív nyomtatványok
- meghívók
- formanyomtatványok
- reklámanyomtatványok

www.pannonianyomda.hu

tel: +36 1 412 52 03

fax: +36 1 4125260

nyomda@pannonianyomda.hu

Gyorsaság elérhető áron

A moldvai csángó falvakban még ma is elképzelhetetlen, hogy két ember szó nélkül menjen el egymás mellett, még ha nem is ismeri egymást. Két mondatot biztosan váltanak. A legudvariassabb megszólítás, ha „keresztanyának”, vagy „keresztapának” nevezik egymást. E szép szokást megtartva, most mi is megszólítjuk Önt:

Legyen Ön is Keresztapa, Keresztanya!

Támogassa egy-egy csángó kisgyermek magyar tanítását jellekes keresztiszlóság vállalásával! Havi 4 ezer forint befizetésével lehetővé teheti egy általános iskoláskorú gyermek számára az anyanyelvi oktatást. A tehetségesebbek továbbtanulhatnak magyar középiskolában, Csíkszeredében. Az ő tanulmányaikhoz azonban már havi 15 ezer forint szükséges. (Az így összegyűlt összegből tudunk hozzájárulni a tanári fizetésekhez, az oktatási helyszínek fenntartásához, a kollégiumi költségekhez.)

A jellekes keresztiszlóság azt is jelenti, hogy Ön választhat egy „keresztgyermeket”, akivel levelezés, találkozás során szoros kapcsolatba kerülhet. Rajta keresztül betekínthet a csángó emberek életébe, megismerkedhet történelmükkel, gazdag hagyományaikkal, életre szóló barátságokat köthet!

Moldvában gyakorlatilag soha sem volt magyar nyelvű oktatás (kivéve az 1950-es években indított magyartanítást, amit gyorsan elsöpört a történelem). A moldvai magyar oktatási programnak köszönhetően ma 26 csángó faluban - iskolában és iskolán kívül - közel 2 ezer gyermek tanulhatja ősei nyelvét. De sok ezren vannak még, akiknek nincs lehetőségük magyar iskolába járni. Értük, minden csángómagyar kisgyermek tanulási lehetőségéért kérjük az Ön segítségét is.

Adományokat

Magyarországon

A Moldvai Magyar Oktatási Alapítvány bankszámlaszámára várunk:

OTP, 11742173-20154778

OTP, Sepsiszentgyörgy RO13OTPV300000766374RO01

bankszámlaszámára küldhetik

Kapcsolat:

Keresztiszlók a Csángómagyarokért Egyesület

1126 Budapest Böszörményi út 20-22

napközben Pákozdi Judit elnök

telefon: +36/30 960 5919 | e-mail: pakozdi.judit@keresztiszulok.hu

18 óra után

telefon: +36/ 1/200 2898 | e-mail: info@keresztiszulok.hu

A Moldvai Magyar Oktatásért Alapítvány

telefon: +36 20 564 7055 | e-mail: ammoa@csango.eu

Minket az NKA támogat!